

///// klasický text / classical text //////////////////////////////////////

Hendrik Josephus Pos**FENOMENOLOGIE A LINGVISTIKA¹**

Směr, který fenomenologické hnutí dalo filosofickému zkoumání, je – jak známo – protikladný empirické vědě. Zatímco empirická věda vytváří objektivní a konstruovanou podobu zkušenostních daností, fenomenolog chce poznat bezprostřední a prožívanou podobu této zkušenosti samotné. Podobu, která je vůči konstrukci a teorii předchůdná a která dosahuje až tam, kde věda nabývá svých práv.

Zakladatel fenomenologie odhalil filosofům a vědcům existenci tohoto původního poznání, jež každé teorii nejen předchází, ale které teorii také zakládá. Odkryl existenci apriorního vědění ve všech oblastech vědy. Toto apriori ovšem není formální, nýbrž materiální: je zavinuto v předvědeckém vědomí každého a obsahuje předpoklady předem vyznačující rámce, v nichž se věda (v jakékoliv oblasti) musí rozvíjet – i když věda tyto rámce dokáže pomocí techniky rozbít.

Husserl tím obohatil výzkum poznávání v obzvláště důležité oblasti. Touto oblastí je jisté nazírání světa, jež stojí v základech každého vědeckého poznání a které může být poznáváno v reflexi na subjektivitu jakožto východisko veškerého dalšího vědění. Hodnota tohoto objevu se tím však nevyčerpává. Objasňuje zároveň povahu vědomí, jež ono původní vědění v sobě nese: přirozené vědomí. Fenomenologie ukazuje, že přirozené vědomí není polem nahodilých asociací a vágních představ. Tak bývá vykreslováno v teoriích, jejichž východiskem je věda a které uchopují předvědecké vědomí pouze zpětně, jakožto o sobě nedokonalý počátek, jenž ze své povahy musí být vědeckým vědomím překonán. Avšak Husserl ukázal, že původní subjektivita obsahuje obraz světa a věcí, jež můžeme zachycovat v reflexi. Re-

¹ Z francouzského originálu Hendrik Josephus POS, „Phénoménologie et linguistique.“ In: *Keur uit de verspreide geschriften van Dr. H. J. Pos*. Vol. I. Assen: Van Loghum Slaterus 1957, s. 131–141, přeložil Tomáš Koblížek. Překlad vznikl v rámci projektu GA UK č. 318111 „Pražská škola a problematika významu literárního díla“.

flexe zde pak nenachází něco vágního, nýbrž přesné kontury, jasné intence, jejichž platnost nepodléhá vědeckým kritériím.

Tím, že obrátila svou pozornost k realitě, kterou vědci ignorují a od níž jsou téměř nuceni se odvrátit, nakolik se zaměřují na objektivitu, vykonala fenomenologie víc, než že by pouze rozšířila pole epistemologických zkoumání: odkrytím struktury původního vědomí obnovila jeho pouto s vědomím vědeckým a zároveň tím vyvrátila absolutismus, který tvrdí, že svět se konstituuje výhradně tak, jak popisuje věda. Když fenomenolog tento absolutismus odmítá, ocitá se blíže konkrétní realitě: vnímá napětí mezi původní realitou a realitou založenou vědecky. Toto napětí po něm vyžaduje pojmovou pružnost, jež by odpovídala jak nárokům vědy, tak nárokům subjektivity. Fenomenologie neútočí na vědecký obraz věcí ve jménu jejich původní podoby: pokud odmítá přijmout vědecký obraz jako jediný a absolutní, je to ve jménu filosofického ideálu poznání, které má dospívat k maximální úplnosti a které nevyklučuje ani objektivitu ve prospěch subjektivity, ani subjektivitu ve prospěch objektivity. Fenomenologie se tak snaží vyhnout jak dogmatismu vědeckého obrazu, tak dogmatismu žitého poznávání, jež by si činilo absolutní nároky.

Známé jsou pokusy myslitelů inspirovaných fenomenologií, jejichž cílem je ukázat oprávněnost skutečností přehlížených v objektivismu teorie. Stejně tak je známo, jak tito myslitelé – v jakémsi protitahu vůči výkladům, které podle všeho zahlazují až přespříliš daností – zúročili popis původních názorů. V matematice se jednalo o požadavek názorných základů tváří v tvář konstruktivistickému formalismu, v psychopatologii o věrný popis prožívaných skutečností tváří v tvář explikativním tendencím, v estetice o opětovné založení prožívané krásy, a to navzdory psychologickým výkladům na jedné straně a proti spekulativním dedukcím na straně druhé. V biologii musela být podstata života – původně přístupná v názoru – hájena před fyzikálně chemickými redukcemi. Tento výčet již nebudeme dále rozšiřovat, pouze poznamenejme, že humanitní vědy obecně mají zvláštní zájem na tom, aby byla fenomenologická perspektiva uplatňována. Tento zájem se opírá o skutečnost, že člověk je ještě před veškerou vědou předmětem vědění a to prostřednictvím vědomí, jež má o sobě samém, a na základě toho, jakým způsobem sebe sama pojímá – dodatečně přístupující věda se tak setkává s poznáním, které tu již je. Toto setkání vyvolává zvláštní tenze, neboť objekt, o který se tu jedná, je zároveň subjektem. Platí, že při poznávání přírody naráží původní názor na vědeckou konstrukci. Diskuse mezi nimi se zde nemůže odvolávat na oporu ve věci samé. Ovšem v případě poznávání člověka máme co do činění se subjektem-objektem. Člověk, jenž je předmětem

rozepře mezi původním a vědeckým poznáním, je zároveň subjektem zaujímajícím jistý postoj. Právě v tom spočívá ona zvláštní komplikace spojená s napětím mezi prvotním a vědeckým poznáním. Rádi bychom toto téma ilustrovali několika úvahami o poznávání jazyka. Přijímáme jisté poznání týkající se jazyka, k němuž dospívá lingvistika. Toto poznání se však týká předmětu, který je poznáván také odlišným způsobem: bezprostředně ho poznává jazykový subjekt, jímž je každý člověk. Toto poznání předcházející lingvistice je skutečné poznání: subjekt mluvy nepoužívá jazyka stejným způsobem, jakým tělo používá krevní oběh, člověk si je určitým způsobem jazyka vědom. Toto vědomí a poznání v lingvistice se rozcházejí. Ovšem rozcházejí se natolik, že by stály proti sobě? Je poznání v lingvistice nezávislé na poznání, jež pohledu lingvisty předchází? Pokud ne, kde jsou meze onoho rozestupu, který oba způsoby poznání odděluje, a v čem spočívá jejich společný základ?

Jestliže chceme na tyto otázky odpovědět, musíme zaujmout pozici původního vědomí jazyka a zkoumat odstup, jenž se v jeho nitru ustavuje a zakládá vědu o jazyce. Opačný směr je snazší: když vstupuji do oblasti již rozvinuté vědy, vymezuji původní vědomí zpětně – budu tvrdit, že původní vědomí *ještě neví* všechno to, co ví lingvistika. Z tohoto hlediska se bude původní vědomí jevit jako vědomí zcela negativní, anebo nanejvýš jako jisté minimum, které se díky lingvistice rozšiřuje. Takto však nedospějí k tomu, co je podstatné a určující, a co v modifikované formě bude přetrvávat ve vývoji lingvistického poznání. Musíme se tedy vrátit zpět a začít skutečným začátkem.

Jako původní jazykové vědomí vím, že disponuji slovy k tomu, abych se vyjadřoval. Díky slovům existuje jednak vazba ke světu věcí, neboť je mohu pojmenovávat, jednak ke světu lidí, neboť s nimi mohu komunikovat. Slova patří k věcem, odkrývají je, díky slovům existuje k věcem důvěrný vztah. Druzí používají stejná slova jako já; kontakt s každým se zároveň odbývá v náležitém způsobu mluvy. Slova ostatně takovému osobnímu kontaktu slouží; srozumění je spíše potvrzováno než vytvářeno výměnou slov.

Toto subjektivní a prožívané svědectví odlišuje od vědeckého pozorování aktivní postoj, z něhož se toto svědectví odvozuje: subjekt jazyka se neštěpí a přitom si uvědomuje svou funkci. Vypovídá svou prožívanou skutečnost, aniž by ji sledoval jako divák či pozorovatel. Ve výpovědi o této skutečnosti se nic neztrácí, ale také do ní nevstupuje nic, co by překračovalo uzavřený kruh obemykající původní vědomí. Toto vědomí je ve své jednoduchosti příliš vážné na to, aby bylo zvědavé. Věnovat větší pozornost skutečnostem řeči by mu připadalo přehnané. Nicméně k rozšíření horizontu původního

vědomí dochází zcela přirozeně. Toto rozšíření se však děje pod vedením nového postoje vědomí, jímž je pozorování. Pozorování a původní výkon se ocitají zcela v protikladu. Jazykový výkon je podstatný, funguje, aniž by se poznával. Když sledujeme jeho průběh, zdá se nám, že nacházíme výhonek oné nevědomé přirozenosti, která dává vzniknout jak živým bytostem, tak rozmanitým společenstvím a svazkům vzájemnosti. Nikdo nestanovil významy slov, ani pravidla pro jejich různé užití, a přeci mluví – po té, co si významy a pravidla jen trochu osvojí – je využívají způsobem, který odpovídá jejich snaze se dorozumět. Toto konání nemá nic společného s předchůdnou reflexí či dohodou. Konání i toho nejprůměrnějšího mluvčího se vyznačuje téměř instinktivní jistotou, jež přísluší výkonům řízeným přirozeností. A přeci vědomí doprovázející toto konání v sobě nemá nic z vědění: pokud má mluvčí nabýt jistého vědění o skutečnosti jazyka, musí se tázat a pozorovat. Pokud se má horizont původního vědomí rozšířit, musí mluvčí změnit postoj a aktivní subjekt musí přejít na stranu pozorovatele.

Možnost vystoupit z aktivního postoje a zaujmout místo něho postoj pozorovatele je lidskému duchu vlastní. Můžeme disponovat oběma postoji, ovšem nelze je zaujímat naráz. Poznání v lingvistice vděčí za svůj vznik tomu, že do hry vstupuje postoj pozorovatele. Aby se tento postoj mohl rozvíjet svobodně a v souladu se svou přirozeností, opouští instinktivní a výhradní jistotu původního vědomí a na základě pozorování připouští možnosti překračující rámec přirozených daností. Vše, co pozorování připouje k původnímu vědomí jazyka, je tomuto vědomí cizí. Totiž původní vědomí nepotřebuje to, co je takto připojeno, aby integrálně fungovalo, a vzpírá se integrovat cokoli z toho, co pozorováním získáváme, do svého výkonu. Pokud by původní vědomí jazyka připustilo relativitu, s níž přichází vědění, ztratilo by jistotu a nemohlo by fungovat. Původní vědomí se jeví jako negace všech objevů vzešlých z pozorování, stejně jako se pozorování jeví jako negace všech jistot původního výkonu.

Rozšíření za pomoci lingvistických pozorování se děje hned v několika směrech. V první řadě se jedná o objev „arbitrárnosti“ slova ve vztahu k jeho významu. Zdá se, že tento předpoklad dokazuje existence jiných jazyků: jiným jazykům náleží stejné právo pojmenovávat věci tak, jak je jim libo. Nárok mého mateřského jazyka na pravá jména je tváří v tvář pozorování neudržitelný. Tomuto závěru se zřejmě nelze vyhnout, ovšem pouze z hlediska vědomí pozorovatele a nikoliv z hlediska vědomí subjektu mluvy: pro něj vlastní jazyk každého nadále představuje bezprostřední vztah k věcem. Existují tedy dvě vzájemně se vylučující perspektivy: pozorovatel jako takový bude z hlediska, jež je oddělené od původního vědomí, připisovat

stejnou hodnotu každému systému slov co do jejich vyjadřovací schopnosti. Na poli konkrétní reality však tento pozorovatel stejně jako nepoučené vědomí setrvá v aktivním postoji, který neví nic o pluralitě systému slov, ani o arbitrárnosti, v níž jsou si tyto systémy rovny. Znovu můžeme říci, že hledisko pozorovatele platí pouze v rámci jistých mezí a nikoliv absolutně: tyto meze leží tam, kde se z pozorovatele stává subjekt mluvy. Postoj pozorovatele neruší aktivní postoj, není absolutní: platí pouze do okamžiku, kdy subjekt – jakmile se opět stane aktivním – popře svým konáním to, co bylo stanoveno v rámci pozorování. V tu chvíli se pozorování odhaluje jako jeden postoj vedle jiného. Mohli bychom ho pokládat za čistou pravdu, nezávislou na jakémkoliv postoji. Ovšem jakmile dosáhne svých hranic, odkrývá se jako určitá perspektiva: jako perspektiva pozorovatele, jenž se průběhem pozorování mohl domnívat, že se oprostil od jakékoli perspektivy a že dospěl k absolutnu. Avšak když znovu zaujme aktivní postoj, uvědomí si, že jako pozorovatel spíše unikl původnímu vědomí, než že by ho předčil. A pozorování, které se mohlo jevit bohatší než původní vědomí, se mu bude jevit vzdálené a abstraktní. Vědění lingvisty nemůže nahradit aktivitu mluvčího.

K druhému rozšíření původního vědomí dochází díky postoji, který pozorovatel zaujímá k času. Zde je posun od aktivního postoje zcela zřetelný: aktivní postoj v přítomnosti disponuje budoucností, zatímco pozorovatel – nakolik je zbaven napětí vzhledem k tomu, co není realizováno, – se může plně chopit všeho, co se realizovalo. Zbaven starostí ohledně realizace obhlíží pozorovatel celek faktů, která se zachovala díky tradici a dokumentům.

První rozšíření se týkalo prostoru: původní vědomí se zvnějšku dozvídá o jiných možnostech vyjádření než jsou jeho vlastní a z vnějšku rozumí nezaujatému hledisku pozorovatele, aniž by toto hledisko sdílelo. A stejně tak zvnějšku – ovšem nyní z větší blízkosti – se původní vědomí dozvídá, že za svůj slovní repertoár vděčí minulosti, která tento repertoár utvářela a která sama byla (v souvislé řadě změn) formována tím, co jí předcházelo. Pohled takto obeznámený s kontinuální řadou změn se snadno rozprostře od minulosti k přítomnosti, aby nahlédl přítomnost jako zatím sice nefixovaný článek sledu, ale i tak jako článek, který se fixovaným stává: z této perspektivy budeme chápat přítomnost jako okamžik, jenž má brzy minout. Když zaujímáme postoj pozorovatele, vyčkáváme, dokud se přítomnost nestane minulostí, abychom ji mohli fixovat. Ovšem pojetí přítomnosti jako něčeho, co vzešlo z minulosti, tedy pojetí, které přítomnost určuje v okamžiku, kdy již uplynula, nechává zcela stranou původní skutečnost. Zabaluje ji do indiference jednoho okamžiku v řadě, až ji činí neviditelnou – stejně

jako zůstává pro původní vědomí žijící v přítomnosti neviditelná minulost. Odtud další antagonismus mezi věděním a jazykovým vědomím, vzájemná neslučitelnost obou sfér. Zaujmeme pozici v momentu řečového výkonu: subjekt disponuje nástrojem řeči. Této dispozici však muselo předcházet osvojení. Převádět řečovou schopnost na proces jejího osvojení je vlastní pozorovateli; využívat to, co jsme si osvojili, aniž bychom si vědomě tento proces připomínali, je naopak charakteristické pro řečový výkon.

Z hlediska dynamismu řečového výkonu je řeč, spolu s celým souborem prvků a jejich kombinací, dána naráz, uniká časovému sledu. Subjekt mluvy čerpá z repertoáru jazykových prostředků, jež nevykazují žádné chronologické rysy. Ono vědomí – z hlediska výkonu neužitečné –, že jsme tyto prostředky nabyli již kdysi dávno, by oslabovalo jednotu řečového výkonu. Subjekt mluvy jakoby disponuje řečí ve sféře, která byla zbavena času a v níž každá stopa po dřívějším či pozdějším nabytí byla smazána. Simultaneita oné dispozice ovšem vykazuje negativní aspekt: ruší rozdílnost situací a okamžiků, v nichž jsme si daný prvek řeči osvojili. Dynamismus řečového výkonu unifikuje a spacializuje to, co bylo původně mnohé a v čase následné.

Toto systematické zapomínání minulosti otvírá před pozorovatelem pole pozitivních zkoumání. Právě pozorování s maximální možnou přesností fixuje okamžiky a situace, kdy se v dějinách určitého jazyka vyskytly jisté fenomény a kdy si subjekty mluvy tyto fenomény osvojily. Původní vědomí čerpá svou látku z minulosti a přesto neví nic o dějinách výrazů, jimiž disponuje. Aby mohlo vykonat náležité akty, vylučuje relativizující pohled, s nímž přichází historický výzkum.

Třetí rozšíření množiny poznatků prostřednictvím věděním se týká atomizace fenoménů. Právě jsme vyzdvihli zapomínání jako pozitivní postoj původního vědomí a jako podmínku jednoty jeho výkonu. Spolu s tím musíme poukázat na jednoduchost původního vědomí: zachovává nerozlišenost tam, kde pozorování nachází důvod k rozlišování. Přirozené vědomí si dobře všímá toho, že jednotlivci hovoří různě, ale to mu nezabraňuje vnímat je jako mluvčí jediného jazyka. Pozorovatel, zaujímající „objektivní“ hledisko, nepoznává jednotu jazyka v rozmanitosti promluv jednotlivých mluvčích; nanejvýš bude předpokládat, že k této jednotě dospěje induktivně, jako k jednotě relativní, spočívající spíše v podobnosti či konvergenci promluv, jež subjekty pronášejí individuálně. Relativní jednota, k níž pozorování dospívá pomocí úsudku, je ovšem pouze podobná oné jednotě, která řídí původní vědomí těch, kteří spolu hovoří. Toto vědomí je neoddělitelné od výkonu subjektů mluvy – a právě tento výkon nevstupuje do vědomí pozorovatele.

Atomizace prostřednictvím pozorování, množící se objevy diferencí v rámci jazykových daností, jež původnímu vědomí unikají, ozřejmují polarizující napětí, které existuje mezi bezprostřední skutečností a její objektivací. Věda se od této skutečnosti zcela vzdaluje, jakkoli je jejím východiskem. Mohli bychom říci, že zatímco chce uchopit to bezprostřední, zabíjí ho.

Rozestup mezi původním vědomím a vědomím vědeckým, jež se otevírá prostřednictvím koordinace a perspektivy následnosti, však má své hranice. Objektivace se totiž opírá o představu jazykových daností, která pochází ze subjektivní zkušenosti vědce. V daném případě vědec dospívá do bodu, kdy sice již nesdílí původní pojetí jazykových faktů, avšak nadále má se subjektem mluvy společný základ spočívající v jazykovém výkonu. Zde vědec poznává, že má shodnou zkušenost s každým subjektem mluvy. Uvnitř tohoto společného základu – díky němuž lingvista stejně tak jako subjekt mluvy ví, co znamená mluvit, rozumět, vyjadřovat se – se původní vědomí a vědění rozestupují. Vzniklá distance však uchovává jednotu vědomí vědce a subjektu mluvy. Věda o jazyce se tak snaží vysvětlit původní vědomí tím způsobem, že mu předkládá rozmanité variace, že do absolutismu řečového výkonu integruje pojetí relativity, které však nedestruuje ani řečový výkon, ani vědění, jež mu je inherentní a na základě kterého řečový výkon rozumí sobě samému. Pozorování tu nechává nedotčeny předpoklady, díky nimž je – snad nevědomě – udržováno pouto mezi věděním a původním vědomím. Pouze pokud pozorování toto pouto přetrhne, budou odbourány poslední danosti, za něž pozorování vděčí zkušenosti. Pozorování by tak zamířilo k vyhraněnému objektivismu, jenž by se uplatňoval navzdory jakékoliv danosti ze subjektivní zkušenosti.

Radikální objektivismus odmítá přijmout, že bychom i za nejmenší poznatek vděčili subjektivní zkušenosti. Pozorovatelský duch je tu dohnán do extrému. Netvrdí, že naše vidění je omezené a že naše vědění je subjektivní, jestliže se v něm přidržujeme původních daností: předpokládá, že vše, co můžeme vědět o jazyce, se dozvídáme díky vnějšímu pozorování. Z toho plyne, že pojmy jako „význam“, „vyjadřovat se“, „rozumět“ nelze v rámci vědy o jazyce používat v tom smyslu, v jakém jich užíváme v životě – anebo alespoň ve smyslu, jenž je obdobně založen ve vnitřní zkušenosti. Behaviorismus a fyzikalismus dovádí tento výlučný objektivismus do extrému. Z hlediska těchto teorií je úlohou pozorování fixovat to, co subjektivně označujeme jako význam. Směr, jímž budou interpretovány subjektivní předpoklady, je vyznačen hranicí, kterou si vynucuje vnější pozorování. Význam bude muset být poznáván na základě sledu řečových i jiných aktů,

anebo spíše jako tento sled sám: bude spočívat v pravidelnosti, kterou z tohoto sledu vyzorujeme. Introspekce tu bude k ničemu.

Je zřejmé, že behavioristický pozorovatel se snaží zpřetrhat všechna pouta, která mohou spojovat subjekt mluvčího a subjekt vědy. Vědomí dokonce nesmí vysvětlovat své vlastní vědění týkající se významu: vnější pozorování bude fixovat významy patřící k chování bez ohledu na původní vědomí a proti němu. Jestliže subjekt řeči a subjekt vědy již nesdílejí společný základ, stává se první objektem druhého. Objektivismus tohoto postoje umožňuje překonat jazyková fakta jakožto něco daného o sobě a vztahovat tato fakta k heterogennímu základu. Pokud sestoupíme po škále aktů níže, budeme moci řeč pokládat za reflexy a za psychologické reakce. Tak řeč nalezneme již na úrovni nižšího řádu živočichů. Pozorování uchopuje nejrozmanitější danosti na základě jednoho společného aspektu.

Fenomenologické hledisko neruší vědecké poznání, spíše odkrývá jeho relativitu. Staví se proti teorii poznání, která předpokládá, že objekt se konstituuje skrze vědeckou konstrukci; fenomenolog zakládá určení každého vědění na původním vědomí. Toto poznání je absolutní v tom ohledu, že je realitou a vědomím naráz. Věda se nemůže opírat o takovou bezprostřední jistotu, jež je jednotou aktu i vědění. Rozbívá její rámec, v různé míře a v různých oblastech se od ní vzdaluje. Věda se živí pozorováním, vzdává se původní jednoty, v které pro ni není místo. Postup objektivace je vždy již předem vytčen, snaží se opustit své východisko. Věda si tak není vědoma vlastní relativity; je třeba metody vůči vědě vnější, abychom jí relativitu ukázali. Tato metoda bude muset uchopit v jediném pohledu původní vědomí a neustále se vyvíjející objektivaci; rozestup mezi oběma hledisky tak budeme moci poznat a posoudit. Úkolem této metody bude předvést, jaký je smysl onoho odstupu vědy ve vztahu k původnímu vědomí a za co věda tomuto vědomí dluží. Podobné předvedení objasní, do jaké míry se každá objektivace živí látkou skutečnosti, jež předchází veškerému vědění, a vysvětlí smysl onoho přesunu, jenž věda vykonává, tj. co tím věda získává a co jí naopak uniká. Tato metoda znovu uvede prvotní skutečnosti a onu objektivaci do rovnováhy, jež se ztratila v představě, kterou si o sobě věda učinila. Díky této metodě uchopíme vědění ve funkčním vztahu k původnímu vědomí. Ukazuje se, že toto vědomí obsahuje jakési o-sobě, jež každé relativitě předchází; relativitu zavádí věda prostřednictvím koordinace vzájemně podobných daností v prostoru a čase. Tato relativita je sama relativní: platí z hlediska lingvisty a přitom nepopírá hledisko subjektu mluvy.

Úkol filosofické metody, dohlížející na vývoj a přístupy vědy, spočívá v tom, že posuzuje hodnotu odstupu, který některé metody zaujímají (např.

metoda behavioristická). Tato metoda nám ukazuje, že objektivace překročila vlastní krystalizační bod, když opustila poslední základy subjektivní zkušenosti: odsunutí původního vědomí, které si věda v souladu se svou povahou vynucuje, je svou povahou relativní a vzhledem ke svým možnostem omezené. Věda ve všech svých metodických přístupech zůstává svázána se situací člověka. Může se sice odchýlit od tohoto základu, na němž subjekt a objekt vytvářejí jednotu, ovšem nikdy nedosahuje „absolutního“ pohledu: absolutno se ocitá za ní, nikoliv před ní. Lidská přirozenost nám prostřednictvím vnitřní zkušenosti umožňuje uvědomovat si vlastní výkony a rozšiřovat toto vědomí prostřednictvím analogického vědění, které ale spočívá na pozorování: nedovoluje nám však oddělit se od samotných podmínek naší přirozenosti a poznat se z absolutního hlediska. Pokud bychom toho byli schopni, poznání naší vnitřní povahy by se rozvíjelo do té míry, nakolik by se zvětšoval odstup vědy vůči konkrétní subjektivitě. Případ behaviorismu je zde od toho, aby osvětlil, že rozestup mezi konkrétním vědomím a metodickým přístupem nelze neustále zvětšovat, aniž by se v něm poznání neztratilo. Znovu je třeba poznamenat, že lidské poznání vykazuje jediný absolutní pól: původní vědomí, které se projasňuje subjektivním názorem a které sekundárně poznáváme v relativních aspektech, jež zpřístupňuje pozorování. Absolutno našeho poznání bude v afirmaci původního vědomí – anebo nebude vůbec. Absolutno přístupné lidskému poznání je absolutno subjektivity; náš duch se poznává absolutně, nakolik se poznává vnitřně a před každou objektivací. Toto absolutno zakládá na straně objektivující vědy empirické vědění a činí zbytečnou každou snahu o objektivaci toho, co z podstaty náleží k subjektivitě. Pro lingvistiku to znamená, že metodické objasnění žité zkušenosti předvědeckého vědomí bude vždy východiskem vědy o jazyce. Znamená to také, že si nemá nic slibovat od odmítnutí předvědeckého vědomí, které v dobré víře proklamuje objektivismus, aby založil „absolutně“ objektivní poznání. Toto odmítnutí se opírá o mylné pojetí možného významu pojmu „absolutní“. Tento omyl, vycházející z požadavku absolutna, které pro nás není možné, vede k tomu, že přehlízíme absolutno, které možné je a které spočívá v subjektivním vědomí. Lingvista, jenž si uvědomuje řečová fakta díky rozšíření svého vědění, bude moci pouze potvrdit vlastní vědomí náležející subjektu mluvy, kterým byl ještě před vědou a kterým stále je: jeho vědění bude vposledku založeno v názorných danostech, které jsou však z hlediska objektivace neuchopitelné. Rozestup mezi původním vědomím a vědou není neomezený: lingvista je lingvistou díky tomu, že je zároveň subjektem mluvy a nikoliv navzdory tomuto faktu. Jestliže je zároveň filosofem, jeho reflexe se bude zaměřovat na to, co sjedno-

cuje a co odděluje původní vědomí a vědění, jež přichází posléze. Nebude se přidržovat podoby jazykových faktů, kterou vytváří věda, jelikož pro něho tato podoba bude objektem a nikoliv základem. Aniž by se identifikoval s objektivismem vědy, bude zkoumat jeho zdroje a motivy. Orientačním bodem mu vždy bude realita o sobě, jež náleží původnímu vědomí.

Zakladatel fenomenologie vyznačil široký horizont zkoumání, která je třeba provést ve všech oblastech vědy. Osvětlil relativitu každého poznání vůči původnímu vědomí. To obsahuje struktury, jež podmiňují rozšíření poznání prostřednictvím zkušenosti a pozorování. Toto pouto mezi vědění a původním fenoménem je všudypřítomné. Na poli humanitních věd se vyjevuje jako jejich podmínka možnosti: lingvistika existuje, jelikož člověk je subjektem mluvy a jelikož se jako takový poznává – subjektivně, prostřednictvím názoru své vlastní reality. Existuje právní věda a věda o morálce, neboť člověk je subjektem práva a morálky, které poznává absolutně ze svého lidského hlediska. Díky původnímu a subjektivnímu hledisku poznání máme teorii poznání. Stejně tak je tomu se všemi humanitními vědami. Nejedná se o jedinou zásluhu fenomenologie, že vymohla subjektivně práva, jež si nelegitimně přisvojoval objektivismus. Ovšem právě tato zásluha činí z fenomenologie dědice základní myšlenky Descartovy.